

Σύντομη ιστορική και αρχαιολογική επισκόπηση της Θράκης του Αιγαίου

Παρισάκη Μαρία - Γαβριέλλα

Ερευνήτρια στο Κέντρο Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητας
του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών

Το τμήμα της Θράκης που βρίσκεται σήμερα εντός των ελληνικών συνόρων ορίζεται από τους ποταμούς Έβρο στα ανατολικά και Νέστο στα δυτικά, την κορυφογραμμή της Ροδόπης στα βόρεια και το Αιγαίο πέλαγος στα νότια. Αν και η διαίρεση της περιοχής οφείλεται στις σύγχρονες ιστορικές συγκυρίες¹, εντούτοις η εντός Νέστου και Έβρου παραλιακή ζώνη της Θράκης αποτελούσε και κατά την αρχαιότητα μία ενιαία γεωγραφική ενότητα σε στενή επαφή με τον κόσμο της Ιωνίας, του Αιγαίου και της ηπειρωτικής Ελλάδας (εικ. 1).

Πριν την άφιξη των πρώτων Ελλήνων αποίκων, στην περιοχή κατοικούσαν τα θρακικά φύλα των Κικόνων και των Βιστόνων. Οι Κίκονες, που δρούσαν στην περιοχή από τον Έβρο έως τον Ίσμαρο περίπου, αναφέρονται

Εικ. 1: Χάρτης της περιοχής με τις σημαντικότερες αρχαίες θέσεις των κλασικών και ελληνιστικών χρόνων.

1. Βλ. σχετικά την ανακοίνωση της καθ. κ. Λουίζας Λουκοπούλου στον ίδιο τόμο. Αν και το δυτικό σύνορο της Θράκης μεταβλήθηκε σταδιακά με την επέκταση του μακεδονικού βασιλείου προς τα ανατολικά, ο Νέστος φαίνεται πως αποτέλεσε το διοικητικό όριο μεταξύ των δύο περιοχών ήδη από την εποχή του Φιλίππου Β'.

ήδη στον Όμηρο. Από την Ιλιάδα αντλούμε την πληροφορία πως ήταν σύμμαχοι των Τρώων, ενώ στην Οδύσσεια μαθαίνουμε πως ο Οδυσσεύς και οι σύντροφοί του σταμάτησαν στον Ίσμαρο κατά το ταξίδι της επιστροφής. Ο ιερέας των Κικόνων Μάρων τους προσέφερε δώρα — δέκα τάλαντα χρυσού, έναν πανάργυρο κρατήρα και άφθονο κρασί — ο Οδυσσεύς, όμως, και οι σύντροφοί του υποχρεώθηκαν να φύγουν όταν δέχθηκαν την επίθεση των Κικόνων της ενδοχώρας². Οι Βίστονες, που ζούσαν δυτικότερα, από τον Ίσμαρο έως τον Νέστο περίπου, αναφέρονται στον όγδοο άθλο του Ηρακλέους, όταν ο ήρωας κλήθηκε να συλλάβει και να εξουδετερώσει τα ανθρωποβόρα άλογα του βασιλιά τους Διομήδη. Ο Ηρακλής υπήρξε βέβαια επιτυχής, όχι όμως χωρίς απώλειες, αφού τα άλογα κατασπάραξαν τον σύντροφό του Άβδηρο³. Όσοι αναζητούν έναν ιστορικό πυρήνα στους μύθους αυτούς υποστηρίζουν πως αντανακλούν τις πρώτες προσπάθειες των Ελλήνων για εγκατάσταση στην περιοχή ήδη κατά την μυκηναϊκή εποχή — προσπάθειες μάλλον ανεπιτυχείς αν κρίνουμε από την έκβαση των ιστοριών — ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζουν με τρόπο έμμεσο αλλά γλαφυρό τους λόγους της παρουσίας και του ενδιαφέροντός τους: τα άλογα, που αναφέρονται στον άθλο του Ηρακλέους, το κρασί και τα μέταλλα, στην Οδύσσεια, ήσαν μερικές μόνο από τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της περιοχής, που θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο και στα μεταγενέστερα χρόνια⁴.

Οι Έλληνες υπήρξαν περισσότερο επιτυχείς κατά την διάρκεια του λεγόμενου "δεύτερου αποικισμού", στα ιστορικά πλέον χρόνια. Συνδυάζοντας φιλολογικές μαρτυρίες και αρχαιολογικά δεδομένα συμπεραίνουμε πως όσοι εγκαταστάθηκαν στην παράκτια ζώνη από τον Έβρο έως τον Νέστο ποταμό προέρχονταν από τα μεγάλα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και τις πόλεις της Μικράς Ασίας, ήσαν δηλαδή Ίωνες ή Αιολείς. Πρώτα αποικίστηκε η Σαμοθράκη περί το 700 π.Χ. από Έλληνες της Λέσβου ή του ΒΑ Αιγαίου. Ο λόγος του αποικισμού της νήσου πρέπει να αναζητηθεί στην καίρια για την

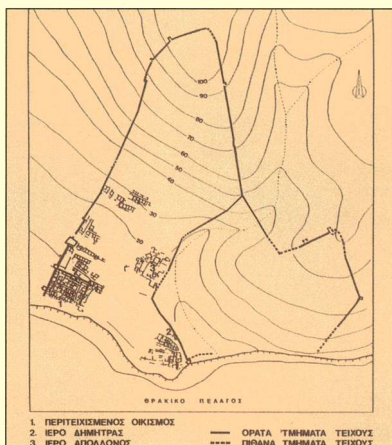
2. Βλ. *Ιλιάδα* Β, στ. 846-47 και *Οδύσσεια* ι, στ. 39-66 και 187-215.

3. Για τον μύθο αυτόν, που συνδέεται με την ίδρυση των Αβδηρών, βλ. *Ελληνική Μυθολογία*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. 4, Αθήνα 1986, 48-50.

4. Επιφανειακές έρευνες στην μεταξύ Νέστου και Έβρου παραλιακή ζώνη της Θράκης οδήγησαν στον εντοπισμό αρκετών θέσεων, που χρονολογούνται στα χρόνια πριν την άφιξη των πρώτων Ελλήνων αποίκων και συνδέονται με τους προ-ελληνικούς πληθυσμούς της περιοχής, βλ. Δ. Τριαντάφυλλος, "Η Θράκη του Αιγαίου πριν από τον ελληνικό αποικισμό", *Θρακική Επετηρίδα* 7 (1987-1990) 297-322.

ναυσιπλοΐα του Βορείου Αιγαίου γεωγραφική της θέσης⁵. Η Σαμοθράκη, όμως, δεν διέθετε αξιόλογες καλλιεργήσιμες εκτάσεις και έτσι, πολύ σύντομα, οι νέοι κάτοικοι ενδιαφέρθηκαν για τον έλεγχο της απέναντι ηπειρωτικής ακτής, όπου η πεδιάδα του Έβρου προσέφερε όχι μόνο άφθονα γεωργικά προϊόντα αλλά και εύκολη επικοινωνία με την ενδοχώρα. Με τον τρόπο αυτόν, σχηματίστηκε η λεγόμενη Σαμοθρακική περαία, που στην περίοδο της μεγαλύτερης ακμής της εκτεινόταν από τον Έβρο έως τον Ίσμαρο περίπου. Στην περαία αυτήν οι αρχαίες πηγές αναφέρουν έξι συνολικά εγκαταστάσεις των Σαμοθρακών: το Χαράκωμα, την Τέμπυρα, την Σάλη, την Δρυ, την Ζώνη και την Μεσημβρία⁶.

Η Ζώνη ταυτίζεται με τον αρχαιολογικό χώρο, που ανασκάπτεται τα τελευταία χρόνια στα ανατολικά του Ισμαρού (εικ. 2). Η πόλη φέρει οχύρωση, μία μεγαλύτερη εξωτερική και μία μικρότερη εσωτερική που καλύπτει μέρος μόνο του οικισμού για μεγαλύτερη ασφάλεια. Στο εσωτερικό ερευνήθηκαν οικίες, όπως μία που παρουσιάζει ένα ενδιαφέρον σύστημα αποστραγγίσεως των υπογείων υδάτων. Κάτω από το δάπεδο του ισογείου έχουν τοποθετηθεί ανεστραμμένοι αμφορείς ο ένας δίπλα στον άλλον, για να συκρατούν στο εσωτερικό τους τα πλεο-

Εικ. 2: Κάτοψη του αρχαιολογικού χώρου της Μεσημβρίας-Ζώνης (Θράκη, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 81).

5. Για την ιστορία του νησιού και κυρίως για το ιερό των Μεγάλων Θεών, που απέκτησε πανελλήνια φήμη και ήχμασε καθ' όλη την διάρκεια της αρχαιότητας, βλ. K. Lehmann, *Samothrace. A Guide to the Excavations and the Museum*, Νέα Υόρκη 1983⁵, Δ. Μάτσας, "Σαμοθράκη", *Αρχαιολογία* 13 (1984) 35-43 και Θράκη, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 76-80.

6. Για τις σημαντικότερες φιλολογικές και επιγραφικές μαρτυρίες καθώς και για τα προβλήματα, που σχετίζονται με τον εντοπισμό των θέσεων αυτών, βλ. ενδεικτικά Τζένη Τσατσπούλου, "Η ελληνική παρουσία στο Β. Αιγαίο. Οι αποικίες της Σαμοθράκης", *Θρακική Επετηρίδα* 7 (1987-1990) 323-34.

νάζοντα νερά, προστατεύοντας έτσι τα θεμέλια του σπιτιού. Η πόλη διέθετε και ιερά, ένα αρχαϊκό του 6ου-5ου π.Χ. αιώνας — που αποδόθηκε στον Απόλλωνα εξαιτίας των οστράκων, που βρέθηκαν σε αυτό, με εγχάρακτο το όνομα του θεού — και ένα ιερό κλασσικών χρόνων που αποδόθηκε στην Δήμητρα και από όπου προέρχεται μία ολόκληρη σειρά χρυσών και αργυρών πλακιδίων. Στα δυτικά της πόλεως, έξω από τα τείχη, εκτεινόταν το νεκροταφείο όπου έχουν βρεθεί κατά καιρούς αξιόλογα ευρήματα, όπως χρυσά κοσμήματα, ειδώλια, αλλά και ένα ανάγλυφο του 5ου π.Χ. αιώνας, που ήρθε στο φως το 1917 την περίοδο της κατοχής από τα βουλγαρικά στρατεύματα και σήμερα φυλάσσεται στο Μουσείο της Σόφιας⁷.

Εικ. 3: Νόμισμα της Ορθαγορείας. (H. Gaebler, *Die antiken Münzen Nord- Griechenlands*, Band III: *Makedonia und Paionia*, Βερολίνο 1935, πίν. 18).

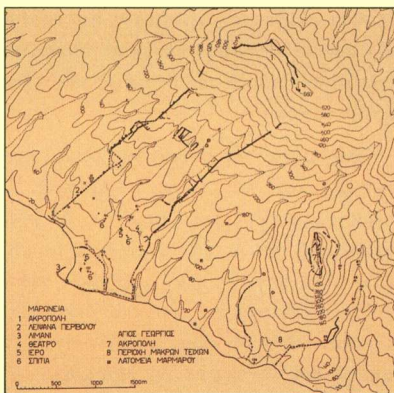
Δυτικά της Σαμοθρακικής περσικής ακολούθουσε μία μικρή εγκατάσταση, η Ορθαγόρεια, της οποίας η ακριβής θέση παραμένει άγνωστη⁸ (εικ. 3), και δυτικότερα η Μαρώνεια, που ιδρύθηκε κατά το πρώτο ήμισυ του 7ου π.Χ. αιώνας από Χίους αποίκους. Η Μαρώνεια έγινε μία

από τις σημαντικότερες πόλεις της περιοχής, τόσο εξαιτίας των εύφορων εδαφών της όσο και εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσεως. Την σπουδαιότητα της πόλεως μαρτυρεί και η έκτασή της (εικ. 4). Τα τείχη της έχουν μήκος πάνω από 10.000 μέτρα και περικλείουν έναν χώρο μήκους τεσσάρων χλμ.

7. Για μια συνθετική παρουσίαση των κυριότερων αποτελεσμάτων των ανασκαφών, που ξεκίνησαν συστηματικά το 1966 και συνεχίζονται μέχρι σήμερα, βλ. Τζένη Τσατσοπούλου - Καλούδη, "Η Αιγαιακή Μεσημβρία", *Αρχαιολογία* 13 (1984) 59-64, Χ. Μπακιρτζής και Δ. Τριαντάφυλλος, *Θράκη*, Αθήνα 1988, 59-61 και *Θράκη*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 80-84.

8. Η πόλη αναφέρεται κυρίως από τον Στράβωνα, *Γεωγραφικά* 7α.1.47 (48) και τον Πλίνιο, *Naturalis Historiae* 4.11.43, ενώ η ύπαρξή της είναι γνωστή και από τα αργύρα και χάλκινα νομίσματα, που έκοψε περί τα μέσα του 4ου π.Χ. αιώνας. Βλ. Δ. Λαζαρίδης, *Μαρώνεια και Ορθαγόρεια*. *Αρχαίες Ελληνικές Πόλεις*, τόμ. 16, Αθήνα 1971, 45-51.

και πλάτους ενός. Σε αντίθεση με την Ζώνη, τόσο η έκταση αυτή όσο και η σύγχρονη χρήση της δεν έχουν επιτρέψει μέχρι σήμερα την συστηματική ανασκαφική της έρευνα. Συστηματικά έχουν ερευνηθεί ορισμένα μόνο σημεία, που παρουσιάζουν ξεχωριστό ενδιαφέρον, όπως το θέατρο, που είχε χωρητικότητα 2.500 θεατών και πιστεύεται πως κατασκευάστηκε κατά τα ελληνιστικά χρόνια, ένα ιερό, που αποδόθηκε στον Διόνυσο, εξαιτίας της ανευρέσεως ενός πήλινου προσωπίου του θεού, και μία οικία ελληνιστικών χρόνων με αξιόλογο ψηφιδωτό. Την ακμή της πόλεως μαρτυρεί και η νομισματοκοπία της. Τα πρώτα νομίσματα εμφανίζονται στα τέλη του βου π.Χ. και φέρουν παράσταση αλόγου στον εμπροσθότυπο και αμπέλου στον οπισθότυπο, παραστάσεις δηλωτικές των δραστηριοτήτων της πόλεως⁹.

Εικ. 4: Τοπογραφικό σχεδιάγραμμα της Μαρωνείας (Θράκη, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 71).

Στα δυτικά ακολουθούσε η Στρώμη, η ανατολικότερη εγκατάσταση των Θασίων στην δική τους περαία¹⁰. Η Στρώμη τοποθετείται στην χερσονήσο της Μολυβωτής, όπου οι ανασκαφές έφεραν στο φως την αρχαία πόλη, με το τείχος και τις οικίες, και στα βόρεια της χερσονήσου το νεκροταφείο των τύμβων. Πιο σημαντικά από τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, που δεν διατηρούνται

9. Για την ιστορία της πόλεως και τα αποτελέσματα των ανασκαφών, βλ. Δ. Λαζαρίδης, *Μαρωνεία και Ορθαγόρεια*, Αρχαίες Ελληνικές Πόλεις, τόμ. 16, Αθήνα 1971, 1-44, Μαρία Σαρλά-Πεντάζου και Ευ. Πεντάζος, "Μαρωνεία", *Αρχαιολογία* 13 (1984) 44-49, Χ. Μπακιρτζής και Δ. Τριαντάφυλλος, *Θράκη*, Αθήνα 1988, 52-55 και *Θράκη*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 71-76. Για το νομισματοκοπείο της πόλεως, βλ. Edith Schönert-Geiss, *Griechisches Münzwerk: Die Münzprägung von Maroneia*, Βερολίνο 1987.

10. Η περαία της Θάσου εκτεινόταν δυτικά του Νέστου, στην απέναντι της νήσου ηπειρωτική ακτή. Για την κατοχή της Στρώμης Θάσος και Μαρωνεία ήρθαν τουλάχιστον δύο φορές σε ρήξη, όπως πληροφορούν οι αρχαίοι συγγραφείς, βλ. Αρποκρατίων, s.v. Στρώμη και Δημοσθένης, *Προς Πολυκλέα περί του Επιτηρηραρχήματος*, L. 20-23.

σε καλή κατάσταση, είναι τα κινητά ευρήματα και ιδιαίτερα τα γλυπτά, όπως μία ιωνική ανθεμωτή στήλη με παράσταση κόρης, που χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 6ου π.Χ. και η Πεπλοφόρος, επίσης έργο ιωνικό των αρχών του 5ου¹¹.

Στον μυχό της Βιστονίδος λίμνης ακολουθούσε η Δίκαια, ίσως αποικία των Σαμίων¹² και, τέλος, τα Άβδηρα, η δεύτερη σημαντικότερη πόλη της περιοχής, μαζί με την Μαρώνεια. Ο Ηρόδοτος αναφέρει πως η πρώτη προσπάθεια ιδρύσεως της πόλεως έγινε από Κλαζομενίους κατά τα μέσα του 7ου π.Χ. αλλά απέτυχε όταν οι Θράκες σκότωσαν τον οικιστή τους Τιμήσιο. Η πόλη αποικίστηκε εκ νέου λίγες δεκαετίες αργότερα από τους κατοίκους της Τέω και αυτήν την φορά η προσπάθεια ήταν επιτυχής¹³. Η πόλη ήκμασε για τους ίδιους λόγους με την Μαρώνεια — ευφορία εδαφών και γεωγραφική θέση — και η ακμή της δεν ήταν μόνο εμπορική και οικονομική αλλά και πνευματική. Στα Άβδηρα γεννήθηκε ο μεγάλος φυσικός Δημόκριτος και ένας από τους πιο διάσημους σοφιστές της αρχαιότητας, ο Πρωταγόρας¹⁴.

Οι ανασκαφές υπήρξαν εδώ ιδιαίτερα πλούσιες σε συμπεράσματα. Έφεραν στο φως δύο περιβόλους (εικ. 5), εκ των οποίων ο βορειότερος χρονολογείται στο δεύτερο μισό του 7ου π.Χ. αιώνας και, επομένως, συνδέεται με την πρώτη εγκατάσταση των Κλαζομενίων. Στα ΒΔ του περιβόλου αυτού βρέθηκε το νεκροταφείο της αρχαϊκής πόλεως, του οποίου οι ταφές χρονολογούνται από το δεύτερο μισό του 7ου και έως τις αρχές του 6ου π.Χ. Το χρονικό αυτό διάστημα των μερικών δεκαετιών και το γεγονός ότι το 90 % των τάφων περίπου

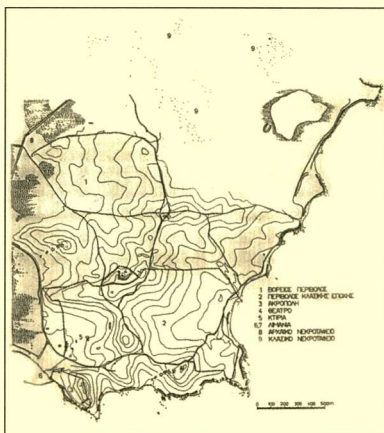
11. Βλ. Γ. Μπακαλάκης, *Ανασκαφή Στρώμης*, Θεσσαλονίκη 1967, Λυδία Κρανιώτη, "Στρώμη, μια Θασίτικη αποικία", *Αρχαιολογία* 13 (1984) 65-70 και *Θράκη*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 66-71.

12. Βλ. Δ. Λαζαρίδης, *Άβδηρα και Δίκαια*, Αρχαίες Ελληνικές Πόλεις, τόμ. 6, Αθήνα 1971, 45-53, Χ. Μπακιτζής και Δ. Τριαντάφυλλος, *Θράκη*, Αθήνα 1988, 35-36 και *Θράκη*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 64-65. Η άποψη πως πρόκειται για αποικία των Σαμίων είναι υποθετική και στηρίζεται στις εικονογραφικές συγγένειες, που παρουσιάζουν τα νομίσματα των δύο πόλεων.

13. Βλ. Ηρόδοτος, *Ιστορία* 1.168-69.

14. Για μια συνθετική παρουσίαση του χώρου και της ιστορίας του, βλ. Δ. Λαζαρίδης, *Άβδηρα και Δίκαια*, Αρχαίες Ελληνικές Πόλεις, τόμ. 6, Αθήνα 1971, 1-44, Δ. Τριαντάφυλλος, "Άβδηρα. Ιστορικά στοιχεία", *Αρχαιολογία* 13 (1984) 27-34, Χ. Μπακιτζής και Δ. Τριαντάφυλλος, *Θράκη*, Αθήνα 1988, 28-32 και *Θράκη*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 55-63.

ανήκε σε βρέφη, οδήγησε τους αρχαιολόγους στο συμπέρασμα πως οι πρώτοι άποικοι κινδύνευσαν όχι τόσο από τους Θράκες όσο από την ελνοοσία. Το συμπέρασμα αυτό φαίνεται να ενισχύει και η μελέτη του σκελετολογικού υλικού¹⁵. Στα μέσα του 4ου π.Χ., μάλλον εξαιτίας των γεωμορφολογικών αλλαγών, που προκάλεσαν οι προσχώσεις του Νέστου, οι Αβδηρίτες εγκαταλείπουν την περιοχή του βορείου περιβόλου και η πόλη των ύστερων κλασικών, ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων αναπτύσσεται νοτιότερα. Από την νέα οχύρωση διατηρείται καλύτερα η περιοχή της λεγόμενης δυτικής πύλης, που εξασφάλιζε την επικοινωνία με το λιμάνι και προστατευόταν εκατέρωθεν από δύο ισχυρούς τετράγωνους πύργους. Στο εσωτερικό της νέας πόλεως έχουν ανασκαφεί κατά καιρούς οικίες ενώ έχει εντοπισθεί και η θέση του αρχαίου θεάτρου. Το νεκροταφείο της πόλεως αυτής — νεκροταφείο τύμβων — εκτεινόταν σε μεγάλη απόσταση στα βόρεια και έχει δώσει κατά καιρούς αξιόλογα ευρήματα, όπως χρυσά κοσμήματα και ειδώλια.

Εικ. 5: Τοπογραφικό σχεδιάγραμμα των Αβδήρων, όπου σημειώνονται οι δύο περιβόλοι της αρχαίας πόλεως (Θράκη, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 62).

Με την ίδρυση των αποικιών αυτών στην θρακική ακτή του Αιγαίου εγκαθίσταται η παρουσία των Ελλήνων στην περιοχή και η βαθμιαία διείσδυση του ελληνικού πολιτισμού προς την ενδοχώρα. Μετά την απώθηση του προγενέστερου εγχωρίου πληθυσμού, του οποίου η αντίσταση σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρξε ιδιαίτερα ισχυρή, οι αποικίες εδραιώνονται και ακμάζουν οικο-

15. Για τις ανασκαφές του βορείου περιβόλου και του αρχαίου νεκροταφείου, βλ. Χάιδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη, "Οι ανασκαφικές έρευνες στα αρχαία Αβδηρα", *Η Ιστορική, Αρχαιολογική και Λαογραφική Έρευνα για τη Θράκη*, Θεσσαλονίκη 1988, 39-74 και της ίδιας, "Η αρχαία πόλη των Αβδήρων. Β: Αρχαιολογικές έρευνες", *Αρχαία Θράκη. Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συμποσίου Θρακικών Σπουδών*, Κομοτηνή 1997, τόμ. II, 715-34.

νομικά. Όμως, τόσο οι σημαντικές πλουτοπαραγωγικές πηγές της Θράκης, όσο και η καίρια γεωγραφική της θέση κοντά στις χερσαίες και θαλάσσιες οδούς, που ένωναν την Ευρώπη με την Ασία και το Αιγαίο με τον Εύξεινο Πόντο, υποχρέωσαν τις πόλεις της περιοχής να αντιμετωπίσουν πολλές φορές κατά την διάρκεια της αρχαιότητας τις βλέψεις άλλων δυνάμεων¹⁶.

Πρώτοι εμφανίστηκαν οι Πέρσες, που κατά την διάρκεια της εκστρατείας τους εναντίον των Σκυθών το 513 π.Χ. ίδρυσαν το οχυρό του Δορίσκου, αμέσως δυτικά του Έβρου, και εγκατέστησαν σε αυτό φρουρά. Η επιλογή της θέσεως για βάση ανεφοδιασμού δεν υπήρξε τυχαία, αφού από αυτήν ελέγχονταν τόσο η χερσαία οδός ανατολής-δύσεως όσο και η ποτάμια επικοινωνία βορρά-νότου. Η παρουσία των Περσών θα διατηρηθεί για μερικές δεκαετίες μέχρι την οριστική εκδίωξή τους από τους Αθηναίους περί το 465 π.Χ., που γίνονται τώρα ο νέος ρυθμιστικός παράγοντας στην περιοχή.

Οι Αθηναίοι ενδιαφέρονται για τον έλεγχο δύο γειτονικών περιοχών: του Παγγαίου αμέσως δυτικά του Νέστου, που με τα χρυσοφόρα και αργυροφόρα κοιτάσματά του αποτελεί βασική πηγή τροφοδοτήσεως του νομισματοκοπείου των Αθηνών, και του Ελλησπόντου ανατολικά, από όπου εξασφαλίζεται η ναυσιπλοΐα με τον Εύξεινο Πόντο, κύρια πηγή προελεύσεως των σιτηρών. Όπως είναι φυσικό, ο άμεσος έλεγχος των περιοχών αυτών αποκτά ζωτική σημασία για την Αθήνα και γίνεται κεντρικός άξονας στην χάραξη της εξωτερικής της πολιτικής. Μέλη της Α' Αθηναϊκής Συμμαχίας γίνονται τα Άβδηρα, η Μαρώνεια, η Σαμοθράκη, η Ζώνη, η Δρυς και η Σάλη, καταβάλλοντας φόρο στο ταμείο της Συμμαχίας. Τα ποσά, που αναγράφονται στους φορολογικούς καταλόγους, μαρτυρούν και την οικονομική τους ευρωστία. Ο φόρος των Αβδήρων είναι ο πέμπτος μεγαλύτερος στο σύνολο των 250 περίπου πόλεων της Συμμαχίας.

Κατά τον 4ο π.Χ. αιώνα οι ισορροπίες ανατρέπονται και καθοριστικό ρόλο στην περιοχή διαδραματίζει μία νέα ανερχόμενη δύναμη, το γειτονικό βασι-

16. Για την ιστορία της Θράκης γενικότερα, βλ. Chr. M. Danov, *Althtrakien*, Βερολίνο - Νέα Υόρκη 1976 και του ιδίου, "Die Thraker auf dem Ostbalkan von der hellenistischen Zeit bis zur Gründung Konstantinopels", *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, II τόμ. 7.1, Βερολίνο - Νέα Υόρκη 1979, 21-185, για τους ελληνιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους. Για την ιστορία της περιοχής και τις εγκαταστάσεις των Ελλήνων αποίκων, βλ. B.H. Isaac, *The Greek settlements in Thrace until the Macedonian conquest*, Λέυδεν 1986. Στην ελληνική βιβλιογραφία, πλην των γενικών αναφορών στα βιβλία *Θράκη*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994 και Χ. Μπακιρτζής και Δ. Τριαντάφυλλος, *Θράκη*, Αθήνα 1988, 6-9, βλ. και Δ. Κ. Σαμσάρης, *Ο εξελληνισμός της Θράκης κατά την ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα*, Θεσσαλονίκη 1980.

λειο της Μακεδονίας. Στα μέσα του αιώνας ο Φίλιππος Β' καταλαμβάνει και προσαρτά στο βασιλείο του ολόκληρη την Θράκη από τις ακτές του Αιγαίου μέχρι και την οροσειρά του Αίμου. Η κατάκτηση αυτή υπήρξε καθοριστικής σημασίας για την περιοχή αφού έθεσε σε νέες βάσεις τον τρόπο επικοινωνίας Ελλήνων και Θρακών. Ο Φίλιππος ενδιαφέρεται για τον άμεσο και αποτελεσματικό στρατιωτικό και διοικητικό έλεγχο της περιοχής και για τον λόγο αυτό αναπτύσσει τις χερσαίες επικοινωνίες και ιδρύει αποικίες στην ενδοχώρα. Τώρα η επαφή Ελλήνων και Θρακών είναι συνεχής και άμεση με σημαντικές συνέπειες στην διάδοση του ελληνικού πολιτισμού. Ενδεικτική για την πολιτική του Φιλίππου στην περιοχή που εξετάζουμε είναι η κατασκευή μίας σειράς οχυρών κατά μήκος του Νέστου, μεταξύ Δράμας και Σταυρουπόλεως, για τον αποτελεσματικότερο έλεγχο της διαβάσεως αυτής μεταξύ Μακεδονίας και Θράκης. Το καλύτερα σωζόμενο και μόνο ανεσκαμμένο μέχρι σήμερα είναι το οχυρό της Καλύβας, που βρίσκεται κοντά στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα¹⁷. Είναι ένα μικρό κάστρο με περίμετρο 245 μ. από όπου ελέγχεται αποτελεσματικά μεγάλο μέρος της κοιλάδας. Κατά την ίδια εποχή εμφανίζονται και τάφοι μακεδονικού τύπου. Μέχρι σήμερα είναι γνωστοί τρεις, ένας στην Σταυρούπολη, ένας στα Σύμβολα και ένας στο Ελαφοχώρι¹⁸.

Η πολιτική του Φιλίππου συνεχίζεται και επί των διαδόχων του μέχρι τον κατακερματισμό του Μακεδονικού βασιλείου και την δημιουργία των ελληνιστικών κρατών. Η Θράκη γνωρίζει μία περίοδο αστάθειας και αβεβαιότητας για την οποία η έρευνα δεν διαθέτει πολλά στοιχεία. Η νότια Θράκη περιέρχεται υπό τον έλεγχο των Σελευκιδών, των Πτολεμαίων της Αιγύπτου και πάλι υπό την κατοχή των Μακεδόνων επί Φιλίππου του Ε' στα τέλη του 3ου και στις αρχές του 2ου π.Χ. αιώνας. Ενδεικτική για την κατάσταση που επικρατεί στα χρόνια αυτά είναι μία επιγραφή, που προέρχεται από τα Άβδηρα. Διασώζει μέρος ενός νόμου, που ορίζει αμοιβή ενός ταλάντου για όποιον καταδώσει συνωμοσία κατά του καθεστώτος¹⁹.

17. Βλ. Χ. Μπακιρτζής και Δ. Τριαντάφυλλος, *Θράκη*, Αθήνα 1988, 25-26 και *Θράκη*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 92-96.

18. Βλ. Χ. Μπακιρτζής και Δ. Τριαντάφυλλος, *Θράκη*, Αθήνα 1988, 25, 48 και 73 αντίστοιχα, καθώς και *Θράκη*, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 89-91.

19. Μουσείο Αβδήρων MA 5903, βλ. Δ. Λαζαρίδης, *Αβδηρα και Δίκαια*, Αρχαίες Ελληνικές Πόλεις, τόμ. 6, Αθήνα 1971, σελ. 12, παρ. 58.

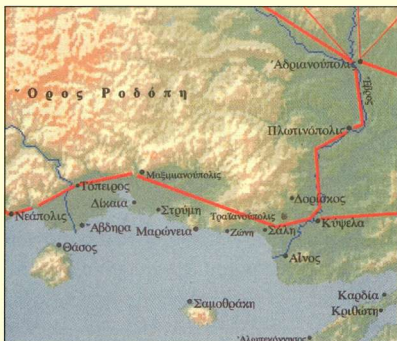
Η ασταθής αυτή κατάσταση σε ολόκληρη την ελληνιστική Ανατολή προκαλεί την σταδιακή παρέμβαση της νέας δυνάμεως της εποχής, της Ρώμης. Όταν το 168 π.Χ. καταλύει το γειτονικό βασίλειο της Μακεδονίας, ανακηρύσσει ελεύθερες τις μεγάλες πόλεις της Θράκης του Αιγαίου: τα Άβδηρα, την Μαρώνεια, την Αίνο και την Σαμοθράκη. Στους χρόνους αυτούς χρονολογείται και μία επιγραφή, που διασώζει το κείμενο της συμφωνίας μεταξύ Ρωμαίων και Μαρωνιτών για αμοιβαία υποστήριξη σε περίπτωση επιθέσεως από τρίτη δύναμη²⁰. Δεν υπάρχει αμφιβολία πως οι ενέργειες αυτές της Ρώμης αποσκοπούν αποκλειστικά στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων της, που είναι η δημιουργία μίας ζώνης φιλικά διαχειρίμενης στην περιφέρεια του κράτους της, ταυτόχρονα, όμως, ευνοεί και τις πόλεις της περιοχής, που ακμάζουν και πάλι εκμεταλλευόμενες τις νέες συνθήκες σταθερότητας. Κατά τους χρόνους αυτούς, τα νομίσματα της Μαρωνείας εμφανίζουν μεγάλη διάδοση σε ολόκληρη την Βαλκανική, μαρτυρώντας το εύρος και την ένταση των εμπορικών της συναλλαγών.

Τελικά, το 46 μ.Χ. η Θράκη γίνεται επαρχία της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Όπως ο Φίλιππος παλαιότερα, έτσι και οι Ρωμαίοι ενδιαφέρονται κατά κύριο λόγο για τον στρατιωτικό και διοικητικό έλεγχο της περιοχής και ακολουθούν σε γενικές γραμμές την ίδια πολιτική. Η ολοκλήρωση της Εγνατίας οδού, που διασχίζει τα Βαλκάνια από το Δυρράχιο έως τον Ελλήσποντο και το Βυζάντιο περνώντας και από τα εδάφη των πόλεων της Θράκης του Αιγαίου, εξασφαλίζει την ασφαλή μετακίνηση εμπορών και στρατευμάτων. Όσες πόλεις βρίσκονται κοντά στον άξονα αυτόν — όπως η Μαρώνεια — ακμάζουν, ενώ οι πιο απομακρυσμένες — όπως τα Άβδηρα — δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις νέες συνθήκες και σταδιακά χάνουν την σπουδαιότητά τους.

Άλλη σημαντική όψη της πολιτικής των Ρωμαίων στην περιοχή είναι η συγχέντρωση του διάσπαρτου αγροτικού πληθυσμού σε μεγάλα αστικά κέντρα, πολιτική που εφαρμόστηκε κυρίως από τους αυτοκράτορες Τραϊανό και Αδριανό στον 2ο μ.Χ. αιώνα. Τώρα ιδρύονται η Τραϊανούπολις, η Πλωτινόπολις, η Αδριανούπολις λίγο βορειότερα, ενώ η Τόπειρος — στην διάβαση του Νέστου — μετονομάζεται σε Ουλπία Τόπειρο από το οικογενειακό όνομα του αυτοκράτορα Τραϊανού (εικ. 6).

20. Πρόκειται για την επιγραφή του Μουσείου Κομοτηνής ΑΓΚ 1712, βλ. Δ. Τριαντάφυλλος, "Συμμαχία Ρωμαίων και Μαρωνιτών", *Θρακική Επετηρίδα* 4 (1983) 419-46.

Η επιλογή των θέσεων αυτών δεν είναι τυχαία αλλά ανταποκρίνεται στις νέες ανάγκες της εποχής. Η Τραϊανούπολις βρίσκεται κοντά στην Εγνατία οδό και σε μία διακλάδωσή της που ενώνει τα παράλια με την θρακική ενδοχώρα κατά μήκος του Έβρου. Από τα σημαντικά ευρήματα των ρωμαϊκών χρόνων, που έχουν έρθει στο φως κοντά στην πόλη, είναι ένας μεγάλος ταφικός τύμβος, που περιείχε πλήθος χρυσών, αργυρών και χάλκινων αντικειμένων, που μαρτυρούν την ακμή της²¹.

Εικ. 6: Χάρτης της περιοχής, όπου σημειώνονται οι πόλεις των ρωμαϊκών χρόνων και η πορεία της Εγνατίας οδού.

Κοντά στην ίδια διακλάδωση της Εγνατίας ιδρύθηκε και η Πλωτινόπολις, που τοποθετείται στην περιοχή του σημερινού Διδυμοτείχου και συγκεκριμένα επί του λόφου της Αγίας Πέτρας δίπλα στον λόφο του Κάστρου. Εδώ έχουν βρεθεί κατάλοιπα οικιών, οχυρώσεων, τάφων αλλά και κινητά ευρήματα, όπως ένα ψηφιδωτό με παράσταση της Αήδας και του Κύκνου, που χρονολογείται στα μέσα του 2ου μ.Χ. αιώνας, και η χρυσή σφυρήλατη κεφαλή του αυτοκράτορος Σεπτίμιου Σεβήρου²². Σε νευραλγικό σημείο βρισκόταν και η Τόπειρος, κοντά στην Εγνατία οδό και στο σημείο όπου αυτή διέσχισε τον Νέστο²³.

21. Η Τραϊανούπολις τοποθετείται περί τα 13,5 χλμ. ανατολικά της Αλεξανδρουπόλεως και, παρά το γεγονός πως τα σωζόμενα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα ανήκουν σε μεταγενέστερους χρόνους, η ταύτιση της θέσεως είναι ευρύτερα αποδεκτή. Για την ανασκαφή του τύμβου, βλ. Δ. Τριαντάφυλλος, "Ο ταφικός τύμβος της Τραϊανουπόλεως", *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη* 5 (1991) 439-53.

22. Βλ. Εύη Σκαρλατίδου, "Ανασκαφές στην αρχαία Πλωτινόπολη", *Η Ιστορική, Αρχαιολογική και Λαογραφική Έρευνα για τη Θράκη*, Θεσσαλονίκη 1988, 109-26 και Θράκη, Γενική Γραμματεία Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης 1994, 136 και 139.

23. Η τοποθέτηση της Τοπείρου στην περιοχή του Παραδείσου δεν έχει ακόμη επιβεβαιωθεί ανασκαφικά, αν και στην περιοχή έχουν κατά καιρούς ανευρεθεί αξιόλογα γλυπτά και σημαντικές επιγραφές. Ενδεικτικά αναφέρονται μία γυναικεία κεφαλή ρωμαϊκών χρόνων, βλ. Χάϊδω Κουκούλη-Χρυσανθάκη, "Πορταίο της Αγριππίας της νεώτερης", *Θρακική Επετηρίδα* 7 (1987-1990) 81-102, και μία επιγραφή με κατάλογο των στρατηγών της Θράκης, που χρονολογείται στα πρώτα χρόνια

Η ίδρυση των νέων αυτών αστικών κέντρων στηρίχθηκε κυρίως στον ελληνικό ή εξελληνισμένο εγχώριο πληθυσμό. Στην περιοχή, που μας απασχολεί, οι Ρωμαίοι δεν ίδρυσαν αποικίες και αυτό υπήρξε καθοριστικό για την διατήρηση και διάδοση του ελληνικού πολιτισμού. Οι λατινόγλωσσες επιγραφές είναι ελάχιστες, πολύ λίγα και τα ρωμαϊκά ονόματα.

Όταν το 330 μ.Χ. ο Μέγας Κωνσταντίνος μεταφέρει την πρωτεύουσα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στην παλαιά αποικία των Μεγαρέων, το Βυζάντιο, που τώρα μετονομάζεται σε Κωνσταντινούπολη, η Θράκη παύει να βρίσκεται στην περιφέρεια του αρχαίου κόσμου και για πρώτη φορά στην ιστορία της βρίσκεται στο επίκεντρο ενός νέου πολιτισμού, του βυζαντινού. Η μακραίωνη παρουσία των ελληνικών αποικιών στην περιοχή, η πολιτική των Μακεδόνων βασιλέων αλλά και των Ρωμαίων κατακτητών της οδήγησαν στην σταδιακή πολιτιστική αφομοίωση των εγχώριων πληθυσμών και καθόρισαν τον χαρακτήρα της περιοχής και κατά τους επόμενους αιώνες.

της προσαρτήσεως της περιοχής στην ρωμαϊκή αυτοκρατορία, βλ. Δ. Λαζαρίδης, "Κατάλογος στρατηγών Θράκης", *Αρχαιολογική Εφημερίς* 1953-1954, 235-44. Για τα προβλήματα τα σχετικά με την ταύτιση της θέσεως, βλ. ενδεικτικά Λουΐζα Πολυχρονίδου-Λουκοπούλου, "Τόπειρος, πόλις της Θράκης: προβλήματα ιστορικής γεωγραφίας και τοπογραφίας", *Byzantinische Forschungen* 14 (1989) 577-99, πίν. 232-36.